

Таким чином, попри воєнну ситуацію і пов'язані з нею певні політичні та матеріальні обмеження, на території Ніжина зусиллями української інтелігенції була створена мережа культурно-освітніх закладів, яка охоплювала всі ділянки національно-культурного життя і сприяла посиленню патріотичних, національних настроїв серед населення міста.

О. Кучерук (м. Київ)

Володимир Багазій — міський голова Києва у 1941–1942 рр.

Серед героїв і жертв українського національного руху Опору періоду Другої світової війни особливе місце належить київському міському голові Володимирові Багазієві, прах якого покоїться разом з тисячами жертв нацистського окупаційного режиму в Бабиному Яру.

Володимир Багазій народився 1902 року на Хмельниччині. У тридцятих роках працював учителем в київських школах, зокрема перед війною викладав українську і російську мови в єврейській школі № 109. 1939 року вступив до аспірантури в Українському науково-дослідному інституті педагогіки (УНДІП).

Ще до початку війни, в час підготовки похідних груп ОУН, на основі агентурних інформацій були складені списки осіб, яких ОУН розраховувала залучити до майбутньої співпраці. У списку, серед інших зустрічаємо прізвища академіка А. Кримського, професорів О. Оглоблина і К. Штепи та В. Багазія.

19 вересня німецьке військо зайняло Київ. Ледве не випереджаючи німців, до Києва почали прибувати похідні групи та окремі представники ОУН. 20 вересня українські діячі, які залишилися в місті, за словами майбутнього голови Української Національної Ради М. Величківського «заходилися відновлювати громадське і культурне життя». Один з організаторів зборів провідник ОУН Я. Гайвас розповідає, що «на заплановані нами збори для створення міської управи в одній із шкіл Подолу, прибули деякі з нас, прийшли дехто з місцевих, що ми їх запросили, а між ними прибув проф. Багазій. Він прибув не сам, привів зі собою групу людей».

Першим міським головою став О. Оглоблин, але вже з 29 жовтня міським головою став його заступник В. Багазій. Радянський агент у своє-

му повідомленні писав: «актив українських націоналістів купчився навколо керівництва Міської Управи, очолюючи відділи останньої... По суті все було побудовано з розрахунком стягнути розкидані сили української контрреволюції».

Письменник, на той час редактор рівненської газети «Волинь», У. Самчук, відвідав Київ у жовтні 1941 року. Він писав: «Багазій робив враження солідної ділової людини. Високого зросту, міцної комплекції, правильних рис обличчя, віком понад сорок років. На мою думку, ідеальний представник класичного киянина». І далі: Багазій «на мою думку, був людиною далеко не буденною... з ясним, чітким, реальним поглядом на речі і явища, з оригінальною самостійною свідомістю свого місця під сонцем. І мені здавалося, що його не було аж надто паралізовано чужинецькою ідеологією марксизму, і він міг думати прагматично та мати відвагу рішати справи за вимогами й потребами реального, конкретного часу. Таких індивідуальностей у нас не було багато».

5 жовтня на Подолі, як пишуть учасники, в одній з подільських шкіл, відбулося установче засідання УНРади, яке обрало Головою УНРади ректора Політехнічного інституту М. Величківського. Членом УНРади, серед інших, став і В. Багазій.

Великого значення надавалося виданню газети «Українське слово», редактором якої був член ОУН І. Рогач, а редактором додатку «Літаври» О. Теліга. До числа засновників входив В. Багазій, він був і господарським референтом. «Українське слово» проіснувало недовго, вже 12 грудня гестапо арештувало редакцію включно з редактором І. Рогачем і розстріляло у Бабиному Яру.

Німецькі репресії продовжувалися, 9 лютого 1942 р. настала черга Спілки українських письменників на чолі з О. Телігою. Заарештовані були ув'язнені в гестапо і більшість також розстріляли в Бабиному Яру.

Міського голову В. Багазія німці звинувачували зокрема у тому, що він «поступово намагався витіснити німецький вплив, а українські вимоги довів до меж конфлікту», вони вважали, що В.Багазій «оточив себе на важливих постах міської управи особами, котрі відчуваючи себе здійснювачами загальноукраїнських вимог, зайняли виразно шовіністичний курс та все більше і більше здійснювали ворожу і переповнену ненавистю політику проти усіх німецьких заходів». Звинувачували міського голову також у тому, що «на початку 1942 року з допомогою жорстких втручань в справу міліції він спробував у Києві підпорядкувати собі міліцію».

19 лютого 1942 р. німецька поліція оточила міську управу і арештувала В. Багазія та усіх хто там був. В. Багазія (разом із сином) протримали в київському гестапо ледь не до відступу німців з Києва, коли розстріляли і поховали у Бабиному Яру.

Так закінчилося життя українського патріота Володимира Багазія, котрий в умовах сталінського режиму зберіг свою національну сутність, а в жахливих умовах гітлерівської окупації намагався діяти так, щоб це не розходилося з його переконаннями українського націоналіста, за що і поплатився своїм життям.

М. Михайлюк (м. Київ)

Видавництво «Уманський голос» в умовах нацистської окупації

Під час нацистської окупації м. Умань було центром гебітскомісаріату «Умань» генерального округу «Київ». На початку окупації видавництво «Уманський голос» складалося з редакції однойменного часопису та друкарні і підпорядковувалося луцькому товариству з обмеженою відповідальністю «Преса України». З 1 січня 1942 р. керівником видавництва призначено О. Маєвського, який до цього працював редактором зазначеного часопису.

На початку серпня 1943 р. за розпорядженням з Луцька видавництво «Уманський голос» було розподілено на дві незалежні одиниці: обласну друкарню та газетне видавництво з попередньою назвою. Директором друкарні було призначено Суржикова, а відповідальним редактором видавництва Терлецького. Кандидатури були затверджені шефом преси генерального округу «Київ» та гебітскомісаром Умані.

Плинність кадрів в уманській обласній друкарні була значною, незважаючи на запровадження премій. Так, згідно з наказом від 29 червня 1943 р. 11 працівників друкарні отримали преміальні від 10 до 50% і лише одному робітникові за недбайливе ставлення до виробництва та зниження якості й кількості продукції вони були зменшені з 40 до 30%. Відповідні заходи стимулювали робітників до продуктивної праці, надавали можливість «виправитися», якщо враховувати вкрай важке матеріальне становище більшості простих громадян. Воєнні дії, постійне недоїдання і хвороби змушували їх триматися за роботу, завдяки якій можна було вижити. В уманській обласній друкарні працювали цілими родинами. Кількість робітників в редакції та друкарні в середньому налічувала по 15 осіб.